Opetus- ja kulttuuriministeriö Neuvostoraportti EU/11/2025-OKM-8

Ruso Henrik 17.4.2025

Epävirallinen kulttuuriministerikokous, Varsova, 7.–8. 4.

Käytiin keskustelut kulttuuriperinnön turvaamisesta katastrofeilta erityisesti Ukrainan kokemusten valossa, kulttuurialan strategisesta viitekehyksestä eli ns. kulttuurikompassista ja nuorten taiteilijoiden tilanteesta. Kokouksessa ilmaistiin vahva tuki Ukrainalle, kulttuuriperinnön säilyttämisen tärkeydelle ja suunnitelmille kulttuurikompassiksi. Lisäksi kuultiin jäsenmaiden toimia nuorten taitelijoiden tukemiseksi.

Ensimmäinen keskustelu: Kulttuuriperinnön turvaaminen luonnon ja ihmisen aiheuttamilta katastrofeilta ja Ukrainan kokemukset kulttuuriperintönsä suojelusta

Puheenjohtajamaa kutsui kokoukseen jäsenvaltioiden lisäksi UK:n, Norjan ja Islannin. Tällä oli oma symbolinen merkityksensä juuri nyt, Eurooppana yhdessä paitsi maantieteen myös arvojen johdosta.

Komissio kuvasi kulttuuriperintöä Euroopan identiteetin, koheesion ja kasvun lähteenä ja korosti tarvetta suojella Ukrainan kulttuuriperintöä sekä syventää yhteistyötä Ukrainan tukemisessa. Ukrainan tukeen tarvitaan riittävä kapasiteetti ja tehokas strategia. Komission tuki Ukrainalle on horjumaton ja tie kohti jäsenyyttä etenee. Erikseen nostettiin esiin COP30 ilmastohuippukokous ja sen merkitys myös kulttuuriperinnölle. Ukraina osallistui kokoukseen ja kiitti kaikkia EU:n jäsenvaltioita, jotka liittyivät Uzhorovin julistukseen sekä kertoi painopisteistään, Venäjän uhasta ja aiheutetusta vahingosta, sen aiheuttamista tarpeista ja eurooppalaisesta tiestään.

Täydessä keskustelukierroksessa todettiin vahva Ukrainan tuki. Keskustelussa nousi esiin entistä huomattavasti vahvempi yhteys kulttuuriperinnön (ja laajemmin kulttuurin) turvaamisesta osana varautumista ja yleensä varautumisen koetun merkityksen kasvu suhteessa niin ihmisten kuin luonnon aiheuttamiin katastrofeihin. Nostettiin esiin riippumattoman median merkityksen ja misinformaation vastustamisen tärkeyden.

Suomen puheenvuorossa ilmaistiin vahva tuki Ukrainalle ja komission aikeille tuen koordinoimiseksi sekä kerrottiin epätavallisesta kokonaisturvallisuusajattelustaan kulttuurialan kontekstissa.

Yhteenvedossa todettiin, että vaikka eri puolilla Eurooppaa uhkat ovat erilaisia, nimenomaan kulttuuri yhdistää. Koordinaatio ja vertaisoppiminen tärkeää, myös varautumisen näkökulmasta. Micallefin kulttuuriministereille lähetetyn kirjeen tavoitteena on muodostaa mahdollisimman hyvä tilannekuva Ukrainan tukemiseksi tehtävistä toimista ja siten mahdollistaa tehokas koordinaatio. Viitattiin kulttuurikompassiin.

TOINEN KESKUSTELU: KULTTUURIKOMPASSI

Kulttuurikompassin laadinta on käynnissä ja sidosryhmäkeskusteluita on järjestetty. Kompassin laadintaa ohjaavat periaatteet ilmaisun vapaudesta ja kulttuurin saatavuudesta sekä kulttuurin merkitys Euroopan yhtenäisyydelle, identiteetille ja demokratialle. Monet muutosprosessit ovat luonteeltaan kulttuurisia ja halutaan kompassin olevan *game changer*, yhdessä Luovan Euroopan kanssa. Ihmisten on uskottava, että eurooppalaiset arvot ovat puolustamisen arvoisia. Kulttuurikompassi julkaistaan komission tiedonantona, yhteistyö jäsenmaiden kanssa tärkeää. Tiedonannon lisäksi on tarkoitus hyväksyä komission, parlamentin ja neuvoston yhteinen julistus, jonka instituutiot neuvottelevat.

Jäsenvaltioiden reaktiot kompassiin olivat myönteisiä, jopa innostuneita. Tämän ei pitäisi olla yllätys kenellekään; ministerit ovat vuodesta toiseen puhuneet hienosti kulttuurin merkityksestä talouskasvulle, demokratialle, yhteenkuuluvuudelle jne. Toki juuri nyt näkemys kulttuurista eurooppalaisten arvojen turvaajana on tärkeämpi ja ajankohtaisempi kuin koskaan. Monet peräänkuuluttivat selvää poliittista visiota, joka toisaalta turvaa kulttuurin eurooppalaisten yhteiskuntien perustana ja toisaalta edistää muiden politiikkatavoitteiden saavuttamista. Useimmiten toistettuja teemoja olivat taiteen vapaus, demokratia, luovat alat ja talous, kaksoissiirtymä ja riittävä rahoitus.

Suomen puheenvuorossa tuotiin esille EU-vaikuttamisen yleisprioriteetit, inhimillisen pääoman merkitys niiden edistämisessä ja johtopäätöksenä vahva tuki kulttuurikompassille.

Komissio tavoittelee nimenomaan poliittista visiota. Jotta kompassi on kestävä, pitää aloittaa perusteista eli perusarvojen puolustamisesta. Komission mukaan Euroopassa on noin 9 miljoonaa luovan alan ammattilaista ja lähes puolella heistä on haastavat olosuhteet. Kulttuurilla on suuri rooli käynnissä olevissa yhteiskunnallisissa transformaatioissa. Kompassin tulee ohjata politiikan tekijöitä eri politiikkasektoreilla. Mainittiin esimerkkinä, että unioni rahoittaa nyt kulttuuria noin 20 rahoitusohjelmasta, mutta ilman yhteistä strategista suuntaa. Komissio ilmaisi vahvan tukensa Luova Eurooppa -ohjelmalle.

KOLMAS KESKUSTELU: NUORTEN TAITEILIJOIDEN SEKÄ TYÖELÄMÄSSÄ ALOITTAVIEN KULTTUURI - JA LUOVIEN ALOJEN AMMATTILAISTEN TILANNE

Kaksi ensimmäistä keskustelua olivat selvästi poliittisia ja liittyivät EU:n toimintaan ja tavoitteisiin. Kolmas keskustelu oli luonteeltaan teknisempi, mutta käytännössä kaikki jäsenvaltiot tunnistavat nuorten taiteilijoiden ja luovien alojen ammattilaisten haasteet ja haasteiden vaikutukset luovien alojen kykyyn uudistua ja pysyä houkuttelevana uravaihtoehtona lahjakkaille nuorille. Kulttuurista vastaavan komissaarin salkkuun kuuluu myös vastuu sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Nuorten on kyettävä osallistumaan aktiivisesti, myös kulttuurissa ja taiteessa.

Puheenjohtaja esitteli laatimansa selvityksen jäsenvaltioiden toimista nuorten taiteilijoiden ja heidän uransa edistämisessä. Selvityksen mukaan EU:ssa 4 % kaikista korkeakouluista valmistuvista valmistuu taidekorkeakouluista, yhteensä 64 000 henkilöä vuodessa. Jäsenvaltioissa tämä osuus vaihtelee 1,5–8,1% välillä. Vain kolmessa jäsenvaltiossa ei ole minkäänlaisia systeemisiä toimia nuorten taiteilijoiden tukemiseksi, mutta vain seitsemässä nuoren taiteilijan / luovan ammattilaisen tilanne tunnistetaan lain tasolla. Lisäksi neljässä jäsenvaltiossa on erillisiä näille henkilöille suunnattuja sosiaali- tai eläkevakuutusratkaisuja tms. Suomi kertoi osaltaan omasta tukijärjestelmästään.

Suomen edustajat
Ministeri Talvitie, erityisavustaja Lohi ja neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake.